

Izhaja

1. in 15. dne
vsakega meseca.Rokopisi
ne vračajo se.

ZORA

Stoji na leto:

redoma
po 4 forinte,
izjemoma
po 3 forinte.

ČASOPIS ZABAVI I PODUKU.

Pregled. Poezije: Zlati vek. Glasovi zvonov. — Odlomki iz ženskega dnevnika. — Materino zlato. — O Stanku Vrazu. — Razložek med filozofijo in empirijo. — Spomini na Benetke. — Književnost in umetnost. — Za spomenik Mirosłava Vilhar-ja. — Vabilo k naročbi. —

Zlati vek.

A. Koder.

Nezmerna zemlja, viri vzorov krasnih
Zgubili kam ste davnaj se od tod,
Kam raj je zginil, dnij veselje jasnih,
Kam pelje nas samotna resna pot? —
Prepevale nekdaž so Oreade
Po dolih naših pesni večno mlade,
Po holmih, po gorah so bele Vile
Ljubó v radosti petjem se vabile.

Bogovi večni k mizi so seljana
Prisedali, ž njim pili trte slast;
V Elizium nij pot bilá neznana,
Donela Jupitru je vredna čast.
Od zibeli do groba Parce bile
Družice so človeku vedno mile,
Zapuščal duh tedáj še nij telesa,
Nij kazen onkraj strah bilá slovesa.

Nad neba tam oblaki bog svetlobe
Drvil svoj voz s premočno je rokó,
Čul Filomele tožne nij milobe,
Ječanje Syringovo ne glasno.
Boginji so netile še device
Oltarje čiste, srca bol pesnice
Zaupno pošiljále tja v višave;
Izdajstvo nij imelo očetnjave.

A zlila vrč gorjá je v svet Pandora
In strelo iz Olimpa bog srdit.
Odprl se Orkus, zatemnela Zora;
Pred raj priklenen Cerber silovit,
Erinije so v svet bilé poslane
In z gadnim bičem nad človeštvo gnane,
Življenja prêle kratko nit so Parce,
Hladila Lete nij več ran udarce.

Obsojen Sisif v večno je trpljenje,
Rešitve je uničen sladki up;
Strašno buči Kocita tam šumenje,
Laokoona kače trese strup.
Iz raja cvetnega v temno samino
Vozari Haron črez vodá globino
Življenja oproščene vrste blede
Iz muk prebitih v daljših kaznij srede.

In v srcih večno mlada poezija
Je usahnila, zbéžal ideal;
Sovraštvo, strast je naša tovaršija,
Trpljenje človek sam si je izbral.
Nebá je raj zdrobila jasna strela,
Spoznal se črva ničnega pepela;
Za dela dušna, čine nemrjoče
Zamrknil duh, srcé ne bije vroče.

V svetá zdaj človek pahnen tja samino
Bojuje boj nezmerni dan na dan,
Resnoba solnčno mu temni milino,
Skrbij zakriva vid oblak témán;
Pravljica le ga vodi v čase davne,
Ko vnuka vnuk je čase vžival slavne,
Obup tedaj roké mu zopet vije,
Kesánja solza bled obraz polije.

Glasovi zvonov.

Poleg Vogl-a Lukavečki.

Od dveh stranij zvonova
Zvonita v beli dan,
Ko sréberna glasova
Odmevata črez plan.

V graščini deva krasna
Za mož k oltarju gre;
Očesa mrô jej jasna,
I poka jej srcé.

Ta poje tam od brega
Iz grada starega,
A oni se razlega
Iz kloštra belega.

A v kloštru prisegava
Mladeneč svet obet;
Obhaja ga težava,
I stresa ga trepet.

I veter glas miljéni
Raznaša v hrib i dol:
Dve srci zaljubljeni
Trpite hudo bol.

Odlomki iz ženskega dnevnika.

P. D. - Pajkova.

(Dalje.)

Česlav želi z menoj imeti snidenje. Listek, ki mi prinaša v priprostitih besedah njegovo željo in mi naznanja kraj snidenja, priča mi dovolj, da to nij moja sanja.

Tedaj danes v mraku, po odzvonjenju avemarije, v kolibi našega vrta, ondi naj ga pričakujem, ondi imam v „prvič“ in v „zadnjič“, kakor on v listku poudarja, z njim govoriti? — Kakó mi bije srce! — O pridi, pridi mrak, o zaidi solnee, oh oglasite se kmalu iz zvonika, vi večerni zvonovi! O pridi ti težko pričakovani trenotek snidenja!

Prvo snidenje in ob enem zadnje! Preveč za moje srce! Toda mirnosti zdaj potrebujem. O srce moje, pusti, naj te zdaj objamejo vesela čuvstva; ne udaj se uže naprej hudim mukam ločitve. Sej snidenje bode pred, in meju tem da bom uživala blagost njegove bližine, bo tebe, srce, navdajala tolika in takoršna radost, kakoršna te še nij do zdaj. Kaj hočeš tedaj več? — In ako bi ti res potem nikdar več ne uživalo enake sreče, bodeš pa ondaj, po njej izgubi žalovalo.

O nebeške zvezdice, danes vas ne bode vabila na nebo vaša vsakdanja opazovalka, prašajoč vas, kje on je, kaj on dela. Ona se ne bo danes zamaknila v vašo svetlobo; kajti dve svetleji zvezdi, nego ste ve, jej bodo nocoj blestele: njegove oči. — O zaidi kmalu, ti slabotno jesensko solnce! — Pogum, srce! Bodi mi, prosim te, vsaj še danes lahko, sej potem nočem več staviti ovir tvojim čuvstvom.

Srečni trenotki, koje sem prebila v njegovem društvu, zakaj ste izgili tako brzo? Da bi bili večni ostali! — Na svetu, vem, je vse minljivo, a vendar najkrajši obstanek ima menda ona kratka doba veselja, s koje se vsaki človek, več ali manj seznan v svojem življenju. Eno srečno uro sem vendar danes imela, prvo v svojem življenju, a za njo, kakor mi vse kaže, bode sledila vedna bol in malodušnost, a meni nesrečnici ne bode drugo ostalo od te kratke sreče, nego toženje po nje spominu.

Ali sem pa danes bila v resnici srečna? Sme se-li ona sreča zvati prava, ko mora srce, meu tem ko jo uživa, zadušiti minulost, uživati s trepetom sedanjost, bati se ob enem bodočnosti? — A vendar sem pri vsem tem bila srečna. —

Šel je. Videla ga ne bodem nikoli, nikoli več. Zvala ga ne bodem nikoli svojega, a vendar se še ne morem solziti. Žalost po njegovej izgubi se še le rahlo dodeva mojega srca. Zakaj? Ker še mi šumijo po ušesih njegove besede, s kojimi mi je razkril neko tajnost svojega življenja. Kolika udanost je sijala iz teh besed! Še čutim gorki stisk njegove tresoče se roke, v kojej je moja tako dolgo počivala in srce mi še bije v radosti, mené še vedno bivati v njegovem društvu. Človek ne bi hrepenel doseči enkrat više in več sreče nego so zemske, ko bi se mu takoršna sreča, kakoršna je mene danes obiskala, prepogostoma prikazovala. Ah kako je tedaj bilo? —

Iz zvonika je še odmeval zadnji udarec večernega zvona, ko je nekaj blizu mene zašumelo. V polumračnej senci kolibe spoznala sem koj v visokej podobí, koja je pripognena stopila v nizko z zelenjavo prerasčeno kolibo, svojega Česlava. Čuvstva, koja so me navdajala skoz cele pol ure, se baš tako malo dajò popisovati, kakor se močno čutijo. Dosti bodi, ako povem, da sem prvi trenotek, ko je on meni stal navzlic, skoro bila izgubila zavest. Za dva kipa, izražajoča otožnost, bil bi naju lahko kdo imel, ko bi bil naju tedaj opazoval. Ne vem, kako dolgo sva si takó navzlic stala, brez besede, s povešenimi očmi. Ona mrtvaška tišina, koja je mej nama vladala, in celo polóženje v tem trenotju, sta takov čudni utis na mene napravila, da so mi skoraj onemogle telesne moči. Utrujena se naslonim na debeli steber brezlistne murbe pri kolibi. On, to vidé, poskoči k meni, rahlo me prime za roko in deje: „Gospodična, prepričan sem, da kadar zveste vzrok tega najinega nočnega snidenja in pa moje pričujočnosti, spremljane od te moje zamolčljivosti, bode se v vas vzbudila boječnost, dvom in bol. Oprostite, gospodična, toliko mojo drznost; odpustite mi, dobra Irma, zmedenost, meni ubogemu človeku, kojemu manjka v tem trenotju poguma, delati takemu nežnemu bitju, kakor ste Vi, tudi najmanjšo boleost. In tudi Irma, ker se ne čutim v tem trenotju dovolj močnega, sebe obsoditi v duševno smrt ...“ —

Dotik njegove roke, njegove meni celoma nerazumljive besede vzdramijo me k življenju. Povzdignem glavo, uprem oči v njega, hočem nekaj po-

vedati, ali beseda mi zastane. Moje okó ne more prenašati njegovega otožnega pogleda. Glava mi zopet zleze proti prsom, oči se mi obrnejo proti tlom.

Kakó se je dalje zgodilo, sama ne vem. On je sedel na klop in jaz zraven njega. O človeški govor, zakaj nimaš v svojem neizmernem slovarju tudi tako besedo, s kojo bi zamogla dostojno izraziti, kaj mi je ondanj čutilo srce?

Ko se je vroča moja glava nehoté naslonila na njegovo ramo, je on ves ginen mi stavil to-le vprašanje: „Irma, ali se čutite dovolj krepko, poslušati me do konca, kar Vam imam in moram razkriti? Ali imate dovolj močij udati se osodi, kakor sem se jaz?“ —

Nisem odgovorila na njegovo vprašanje, in vendar je on spoznal iz mojega obnašanja, da sem pripravljena, za-nj vse, vse prenesti.

Zdaj si je pogladil z visocega čela svoje črne lasi, prsa so se mu visoko vzdigovala, beseda mu je skoro zastajala, ko je, poljubovaje mojo roko, bolešno začel: „Irma, zakaj sva se mi dva srečala v življenju?“

Dolgo molčanje je sledilo temu vzdihu. O Bog, o Bog, kaj bodem neki zvedela? —

„Ali veste, Irma“, nadaljeval, je on polagoma „da uže predno sem Vas spoznal, da, celó predno sem se bil narodil, je bila določena moja osoda? — Imel sem strijca, koji je umiraje oporočil vsem svojim netjakinjam izdatno premoženje, ali s to pogodbo, da vsaka izmej njih, ako se omoži, mora cerkvi posvetiti svojega prvorojenega sina. Ako pa bi ta ne hotel vstopiti v duhovski stan, ondanj se ima razdeliti ona od netjakinje podedovana svota mej ubožce iste cerkve. Irma, ali treba da nadaljujem? Ne slutite li uže zaključek mojega žalostnega pripovedovanja? — Mene je osoda izvolila za prvega rojenca mnogobrojne družine. Očeta, vzdrževalja družine, sem uže pred leti izgubil. Irma, Irma, ubogo udovo, mojo mater s šestirimi otroki, naj bi jaz deval ob kruh? A to bi se zgodilo, ako bi jaz poslušal glas svojega srca in hotel sebe in Vas, Irma, osrečevati.“

Solze, koje so mi mej njegovim govorjenjem doslej močile lica, ustavile so se na enkrat kot začarane pri slednjih njegovih besedah. Poskočim urno na noge in rečem mu s slovesnim glasom: „Jaz uganjam blage namene, ki se sedaj v Vašem srcu borijo z Vašimi čuvstvi, prijatelj Česlav. Zdi se mi, da uže sedaj čujem jok Vaših bratcev in sester, kruha prosečih; zdi se mi, da čujem spremljati me kletev obupajoče Vaše matere.“ — In predno sem to izgovorila, stegnil je proti meni roké, jaz mu padem v naročje in njegove srčne besede: „Hvala, hvala, Irma, za toliko blagodušnost“, poplatile so mi uže tedaj en del moje žrtve. In še me je držal objeto, ko je povzdignil oči proti nebu in z glasom na pol molečim, na pol prisegajočim polagoma izustil: „O ženska, ženska, še-le zdaj čutim, kaj si Ti meni, še-le zdaj vem, kaj izgubim s Tvojo odpovedjo! Prisegam, da ne bo nikdar nobena strast oskrunila mojega čistega srcá, onega srcá, koje je bilo svetišče Tvoje ljubezni. In te roke, koje so zdaj Tebe, Irma, objele, nikdar ne bodo več objemale druge! Srečna bodi, Irma! Videla me ne boš nikoli več, čula ne boš več mojega glasú! Še jutre zapustim domovino, ta sveti kraj najine ljubezni! V daljnem, tujem mestu pojdem v tihi samostan, da tam slečem to obleko in jo zamenim z meniško, da molim neprestano za Tebe, za bodočo Tvojo srečo. Irma, bodi srečna!“ — In po teh besedah je izginil. —

(Konec pride.)

Materino zlato.

Narodna pripovedka.

Spisal Mérovčkov Prostoslav.

Ko sem še dijačil, oj kako nestrpno sem tedaj vselej čakal šolskega leta konec! Jedva imel sem v roci spričevalo, hajdi, torbo črez ramo in grčavi les v roko, pa črez hribe in doline. —

Lep dan je bil, nebo jasno, kot ribje oko. Solnce je hudo pripekalo, ko sem koračil po prašnej cesti, ter prispel do vasi H. Vsestransko jo obdaja pogorje. Kako je tu vse veličastno, kako romantično! Tu visoke skrili molé gole glave v oblake, tam menjava zeleni, prestari gozd, tu zijajo skalnate globeli, a vmes drvi divji potok peneče svoje vale dalje in tam na čeri stoje cerkvene razvaline. Kako imponantno! —

Kmetič, kojega sem srečal in ogovoril, šel je v gozd. Pridružim se mu. Potoma pravil mi je o globokej jami, ki se nahaja daleko v gozdu. V njej so v prestarih časih bivali velikanski možje in prekrasne bele žene. Narod jih je jako ljubil, kajti viteški orjaki branili so ga roparskih napadov in davili zverad, koje je tedaj vse gomazelo po teh krajih. I bele žene bile so mu zelo dobrotljive. Nikdar oratar nij preje prijel za plug, nego da se je onda na skrili prikazala bela žena prečudne, čarobne krasote in zlatih vlas, ki so se jej vili po snežnobelem tilniku, ter segali jej do nog, nikdar preje, dok mu nij velela: „Sej ratar!“ Nikoli nij preje kosil, preje žel, predno mu nij zaklicala: „Kosi, žej!“ In vsikdar obrodilo mu je polje stoteren sad, ako je slušal nje glas. Nasprotno pa, če je sejal preje, nego mu je velela bela divna žena, obneslo se mu je vse slabo; da je žel pozneje, sigurno potolkla mu je toča vse pridelke. In za časa žetve prišle so bele žene s srpi na njivo, ter pomagale žeti; zahtevale so za trud le torilo mleka, koje so po dokončanem delu, — in kako so delale! — polovico popile, a z drugo polovico umivale si rajske svoje obraze, sedle potem pod košato lipo, ter česale si zlatimi glavniki svoje dolge lase. — „To, dejal je kmetič, bili so zlati časi, narod bil je ves drugačen. A odkar so se pohudobili ljudje, izginile so lepe bele žene in orjaški vitezi; polje ne rodi več tako, kot nekedaj in blagostanje propada od dne do dne.“

Prispela sva do gozdne jame. Kmetič dejal je, da nikari vstopiti. „Bele žene še bivajo v podzemskej jami, ter bi raztrgale onega, ki bi si drznil, pohoditi njih bivališče.“ Posmehnem se, rekoč, ka je to le pripovedka in da bode videl, ka se mi ne bode pripetilo ničesar, obljubim mu, da se vrnem v polu ure. „Dobro, gospod, jaz bodem tu v bližini posekal staro bukvo. Kadar pridete srečno nazaj na beli dan, hočem vam še pripovedati pravljico, ki je v zvezi z ono podrtino cerkveno, ker vidim, da vas zanima to. Z bogom tedaj in na svidanje!“

Poslovivši se od prijaznega kmetiča, jo krenem v podzemsko jamo. Objame me, da-si je bil zvunaj vroč dan, leden zrak. Prižgem si luč, ter koračim dalje po obokanem prostoru. Jama bila je kacih 25 metrov dolga in 4 metre široka. Našel sem dokaj kapnenika notri, kojega sem nekaj kosov ulomil ter vzel sebo. Bil je umazan in rujav zvunaj, a notri lepo bel. Tudi studenček dobil sem v sredi jame; voda bila je tako mrzla, da je nesem mogel piti. Proti koncu zožuje se jama, da slednjič nesem mogel dalje, razven

ko bi se bil plazil po trebuhu, a tla so bila vlažna. Našel sem notri tudi dokaj lisičjih sledij.

Vrnem se, in kmalu dobim v gozdu vrlega kmetiča. „No, lejte, da me neso v jami pojedle pure!“ se mu nasmejem. Povem mu, kaj sem videl v dupljinastej jami, ter ga prosim, naj mi pripove obljubljeno pravljico.

Neverjetno z glavo majáje strka si okovano pipico, ter povabivši me, naj prisedem k njemu na posekano deblo, jame pripovedovati:

„Lejte, tam, kjer vidite one razvaline, stala je nekdaj velika cerkev, da jej nij bilo enake v deželi. Stari moj oča, Bog mu daj dobro! pravil mi je, da uže tedaj, ko je še pasel, ter svinjko bil, nij bilo več cerkve onda. A trdil je večkrat, da jo je enkrat videl v vsej lepoti, ko sta se ruvala s sosedovim Tončkom, ter drug drugemu nagajala, a to-le en trenotek, takoj so zopet stale le razvaline na čeri. Ljudstvo pravi, da straši tam in da duhovi bivajo tamkaj, toda samo dobri. Tako so trdili ljudje, ki so se zgovarjali z njimi.

Dole v vasi bivala pa je neka revna mati. Imela je eno edino dete, prelepo, srčno. Nekega dne bere jagode po gozdu, ter pride do cerkve. Todi je rastlo vse črno jagod; prav debele in okusne so bile. Marljivo jih bere mati, dete si pa igra po travi, trga si cvetlice, ter si plete venčke. Zdaj zakriči veselo: „Glejte mati, glejte!“ Mati se brž ozre in kaj vidi pred seboj? — Visoko, lepo poslopje na krasnih stebrih. Vrata so bila odprta na stežaj in mogočno so donele orglje. A ko žena stopi boječa v hram božji, nij žive duše bilo videti v njem. Hodniki, klopi, leca, oltar vse vse je bilo prazno. Čudno jej je bilo pri sreč, kajti s kora se še vedno čujò orglje in vbrano petje, a orglarja in pevcev nij nikjer videti. Zdaj se jej obrne oko na pušico: kako je ta bliščala, kako se svetila! Žena se jej približa in glej, napolnjena je do vrha z rumenim zlatom. Le en trenotek pomišlja, potem pa seže po bliščeči zaklad, ter si ga nagrabi v zastor, kolikor si ga more. Potem pa bojazljivo zbeži iz veže božje črez grm in strm, jako brzo, da čem preje pogleda domá, kakovo srečo je našla.

Dospevši domov pripoveduje možu vsa zasopla o zakladu, ter mu pokaže sijajno zlato. Mahom pa jo praša mož: „Kje pa si Marjetico pustila?

„Marjetico? Lej, pozabila sem na-njo“. Pa zalučí rumenjake od sebe ter bliskoma teče nazaj k podrtini. A tu je bilo izginilo vse — cerkev, dete in pušica s sijajnim zlatom. Išče pa išče krog in krog Marjetico, skraja naglo iu bojazljivo, potem pa z jokom in stokom, a konečno z obupom materinskim — ali vse je bilo zahman, dete je bilo kakor izginilo.

Noč razpne svoja črna krila črez okolico. Z obupnim srcem poda se mati domov. Oko jej je kalno, lasje so jej po divje razmršeni. Zdaj zalučí proklicano zlato v kot in noče ga videti več, ker je zaradi bliščobe in krasote njegove pozabila na svoj večí zaklad, na svoje dete, ter je izgubila. Rano, ko se je komaj še svitalo, hiti v novič k razvalinam, in marsikateri dan potem je klicala še tu svoje dete in iskala, pa zastonj! O krasnej cerkvi pa nij bilo ni duha ni sluha, niti o detetu nij nič mogla čuti. Preteklo je eno leto tega. Zopet je bilo poletje, zopet so zorele jagode. In nesrečna mati vzame pletenico, pak jih gre nabirat. Jokaje jih nabira. Hipoma zašumi nekaj za njo, — v grmiču pa nekaj zaraja in zavrisne radostno, ter ploskne z ročicami in znani glasek, kojega bi mati izmej tisočerihi spoznala, bije jej na uho: „Glejte me, glejte, ljuba mati!“

In zopet stoji cerkev tu v svojej krasoti, zopet pušica s bliščečim zlatom in orglje zopet mogočno hrušče, — a mati zdaj komaj pogleda na zlato. Svojo roko stegne po svojem najdenem zakladu, ki jej je draži od pušice in vsega, kar ona krije v sebi. Ona poprime svoje dete in ko bi bil kdo v gozdnej samoti gledal presrečno mater, videl bi bil, kako je ona pretakala gorke solzice veselja, ki so tudi detetu kapljale na obrazek, videl bi bil, kako je poljubovala s tisočerimi poljubi svojega najdenca, in bi bil umel, — ako tega preje morebiti nij znal, — da srečno materino srce čuti zdaj večo srečo, nego ga daje vse zlato in vsa dragocenost svetá.

Dolgo je še živela ona žena, večkrat še hodila po gozdu, a krasne cerkve, sijajnega zlata nij videla nikdar več. A kar je bila odnesla prvi pot, uporabljala je v prid svojemu preljubemu detetu“.

Tako mi je pravil priprosti kmetič, meni pa je vzbudila ta povest vse rajske spomine detinskih let in stopili so mi časi pred dušo, ko me je ljubikovala moja mati. Zahvalil sem se vrlemu možaku za zabavico, ter jo mahnil zopet dalje, dalje proti svojemu težko uže zaželenemu domu.

O Stanku Vrazu.

Spisal And. Fr. Fekonja.

(Dalje.)

V dokaz rečenega naj postavim sem napise nekajih poezij kakor so n. pr. „Nenadani“, „Nepoznani“, „Grlice“, „Osveta“, „Fredrik i Verunika“, „Pali smo“, „Babji klanac“, „Postanak Tihara“, „Mlinari i mlatci“, „Traži a dat će se ti“. Da, celi zvezek njegovih poezij: „Glasi iz dubrave žerovinske“ imenovan je po rojstvenem njega kraju. V sonetu „Pali smo“ baš kakor S. Jenko za „Samom“ tako Vraz toži za slovenskimi vojvodami:

Samo, Kocel, Godimir, Privina —

Četir zvezde sred noči krvave,

Da ja znadem, gdje vam trunu glave,

Tud bi poveo svakoga Slovina:

Bi cjelivat prah svetog spomina

Morao svatko od Adrije do Drave,

Te iz kupelji toli čiste slave

Bi uzkrsla žitjem domovina.

Al' šut' srdce! prodj se praznieh nada!

Već mačuha rod nam toli obruži,

Te nad grobom iste majke psuje:

To istiem bogom ruglo već dotuži,

Plače Živa, zagrinja se Lada,

A gromovnik Perun trieske kuje.

Kteri pesnik tako opeva slavne slovenske prednike, ta gotovo tudi slovensko domoljubje v sebi čuti.

Kakó je St. Vr. svojo slovensko domovino ljubil, pričajo, ako treba jasno in glasno njegove „Djulabije“. V teh on slovenske gore in doline, slovenske reke in potoke, slovenske kraje in njih stanovnike s posebno ljubeznijo opeva. Naj nekoliko takih mest sim postavimo:

Oj krasan si, krasan,	Čini se, da Bog te
Ti moj zavičaju!	Stvari, kraju ljubljen,
Kakve u tebi, nigde	Da jadnu Slovencu
Ruže ne cvětaju.	Vrati raj izgubljen. (II 75). —

Slušaj, srdce, slušaj	Sladjana i sladja
Sladjana imena,	Od pešnih slavlja,
Što blagim slovenskim	I krajine lěpše
Krstom su krštjena.	Od krila metulja (II 65). —

In kako Vr. Slovenke povišuje, kakor malokteri po slovenski pišoči pesnik!

Tko nije slušao, kako
Slovenka govori,
Ne zna, kako rajski
Angjeo s ljudma sbori. ¹⁾ (II 70).

Ženski ideal mu je Slovenka, živahna, veselo pevajoča:

Čitav ²⁾ dan Slovenka
Pěsme bi mi pěla,
A ja bi jih volio, ³⁾
Nego spěv angjelá (II 37),

in dalje čuj, kako Slovenke skoro obožava:

Čuješ li ti pěsme? —	Tko nje [Slovenke] slušao nije
To nij pěnje ševá, ⁴⁾	Pěvat „svet- svet- sveta“,
Grlicá slavuljá,	Ne zna, ká ⁶⁾ ga razkoš ⁷⁾
Već ⁵⁾ slovenskih děva (II 69).	Čeka onkraj světa (II 71).

In na koncu vznesen kliče:

Oj Slovenke krasne,	Věk vam duša čista
Vi morske deklice!	I nevina ¹⁰⁾ bila!
Od kolěvke ⁸⁾ moje	Tudja ¹¹⁾ zmija srdcá
Krotke grličice!	Vam ne otrovila ¹²⁾ !

Oj Slovenke, Bogom	Čuvao vas angjeo,
Posestrime mile!	Neba sinak prosti,
Bile věk ⁹⁾ zelenim	Svedj ¹³⁾ vas nadkrivajuć
Našim gajem Vile (II 72).	Štitom narodnosti! (II 73).

Po pravici torej pravi Zahar: „Djulabije slika su ljepote slovenske, miris ¹⁴⁾, što ga je pjesnik iz cvieta Slovenije nabrao, da njim zadahne književnost naša.“

Naj tem vrsticam dostavim nekoliko tega, kar Vraz v svojih opazkah k „Djulabijam“ o Slovencih piše:

„Krajina med Muro in Dravo, koja se od Maribora in Arnuža (Ehrenhausen) proti jugoiztoku tja do Medjimurja razprotira, imenuje se

¹⁾ govori ²⁾ ves ³⁾ raji imel ⁴⁾ škrančkov ⁵⁾ tamveč ⁶⁾ koja ⁷⁾ slast ⁸⁾ zibeli ⁹⁾ vedno ¹⁰⁾ nedolžna ¹¹⁾ tuja ¹²⁾ ostrupila ¹³⁾ povsod ¹⁴⁾ dišava.

celó od izobraženih nepristranskih Nemcev „štajerski raj“. In za istino vidi se, kakor da je mati priroda tu svoj „rog izobilja“ do dna prosula. Kajti zemlja, ktera je stranoma ravna, stranoma brdovita (gričasta), je plodna s skoro vsemi vrstami zemskih proizvodov. Tu je sladkega, ognjevitega, blagodiščnega vina, tu čilega, črstvega žita; tu lepih, brzih, plemenitih konjev. Posestnik teh krajev je veseli, bistrourni Slovenec. Najzáljših in najkrepkejših ljudij najdeš na Murskem polju in v bližnjih župnijah Sv. Jurja, Male nedelje, Sv. Tomaža, a „uzornih“ krasotie najdeš po nedeljah v cerkvi Male nedelje zbranih, kjer ti z „vilovitim“ glasom pevajo svoj „Svet“. Sploh pa Slovenka teh krajev gleda na čistoto, kakor „podlasica“. Ona si redno, nad kako vodo kakor „veverica“ upognena, umiva lice in roké, vsako leto po trikrat, štirikrat znotraj in zvanaj pobéli in pobarva svojo hišo ¹⁾. Postelje so povsod visoke, bele in čiste. Perilo se menja vsako nedeljo in vsaki praznik. Slovenska čistota in „krasoblepnost“ je sevéda ob takih dneh prav na vid postavljena. Slovenka, — za mojega detinstva vsa še v belo oblečena — hodi zdaj po nedeljah uže v svilenih in baržunastih oblekah. Obutelji, „cipele“, nosijo tako lahne, da njih nožicam niti najukusnejši gradčki ali bečki mojster, „petit-maitre“, ne bi madeža našel.“ —

Eden dokaz več, da je St. Vr. zvest ostal svojemu slovenskemu pokolenju, je tudi ta, ker se je s čisto posebno gorečnostjo brigal za nabiranje narodnega slov. slovstva. Ali o tem naj on sam ima besedo ter naj pripoveda svoje dotične izkušnje!

Spomenivši, da so se „narodne pesni“ uže v prešlem stoletju pri raznih Slovanih nabirale, namreč pri Srbih, on nadaljuje (v svojem predgovoru k „Narodnim pësnim ilirskim“): „V celó manjšej ceni so bile v gornjih straneh Velike Ilirije“ (Vraz pod „gornjimi stranmi“ razumeva slovenske kraje, a pod „Veliko Ilirijo“ nekdanje kraljestvo ilirsko. Op. ured.) stvari narodne. — Kolikor so pri nas učeni ljudje nar. pesenstvo cenili, vidi se iz besed češkega pesnika F. Čelakovskega. Imenovani mož (v izdaji svojih „Slovanskih narodnih pjesnih, v Praze 1822—25) tako-le žaluje: „Kaj pa vi Slavjani, koji prebivate na plodonosnih bregovih Save in Drave in v drugih bližnjih krajih? Obdelujete li vi molčë svoja polja? Gonite li vi brez pevanja svoje črede na pašo? Ter brez vseh pesnij prebijete svoje dneve? — Našlo bi se brez dvombe tudi pri vas pesnij, ali nij ga, ki bi jih iskal.“ — Istina, Čelakovski, prava istina! Mile naše sestre za Muro, za gornjo Dravo in gornjo Savo pevale so in še zdaj niso prenehale s petjem, kadar so ali žito žele, ali lan trle, ali prele, ali črede pasle, ali vodo ali travo nosile. Ne samo njih domovina je, ki od ranega jutra do mrkle noči odmeva od veselih ali tožnih slovenskih pesnij, ampak s temi pesnimi se oživljujejo tudi hrvatska mesta z ene strani, z druge pak te pesni tudi neverne bregove Blatnega jezera spominjajo časov preteklih. — Ali, škoda, nij se rodil človek, ki bi te iz duše izhajajoče glasove nabiral, uredjeval, svetu jih ohranil. Učene slovenske glave, ne marajoč za priproste pesni svojega naroda, hlepéle so po sadju tujih vrtov in iz grških, latinskih in drugih tujih izvirnikov zajemale svojo zabavo, ter z gorkim čuvstvom obžalovale pogubo tolikih in tolikih starodavnih klasičnih del, upijoč na mohamedansko surovost Omara, požigalca aleksandrijske knjižnice, in tožëč na nemarnost in lenost nekotih samostanskih

¹⁾ Te barve so skoro izključivo: bela, modra in rudeča.

pisarjev, ki so nekoje staroklasične spise tako izkvarili in nerazumno prepisali. Tudi taki, pa redkeji, so bili, ki so poznali izvrstno lepoto tako zvanih nar. srbskih pesnij in se njih krasoti čudili: — ali, da oni sami sredi livade stojé, na kojoj rasó in cvetó ako ne tako čudovito lepe, vendar pak ne menj dragocene cvetlice domaće, poezije nič menj slovanske, na kaj takega te preučene glave niti z daleka mislile niso.*) Pa še več, v svojej nevednosti so nekteri teh slovenskih učenjakov celó vojsko napovedali starim narodnim pesnim in običajem, ter so zaklinali staro in mlado, naj popuste pevanje teh pesnij, pri kojih glasu so nekđaj slove. matere zibale detco, kajti: jih je sama peklenska hudoba po svojih pomagavcih na svet kot ljuljke med pšenico zas'jala! **) — Ista nemarnost za reči spadajoče v okrog nar. življenja vladala je takrat sploh in jako redki so bili možje, ki bi po naših gornjih predelih dežele bili pobirali ono klasje zrelega narodnega žita, kojega je takrat še v obilnosti bilo.“ —

Tako toži Vraz, in lotivši se sam onega dela, koje so po njegovem mnenju drugi zanemarili, dosegal je te-le više namene: „Da bratom z očij snamen staro kopreno predsodkov in nevednosti, da iztrebim tuje lažnjive vesti, da razvedrim istino, da podkrepim narodno ljubav, da privedem jednoplemenost bratov gornje in spodnje Ilirije, da barem kamenček priložim k slogi ilirskeje, — odločil sem se, sestaviti zrcalo, v kojem bi bili po mogućnosti zbrani vsi žarki narodnega življenja gornjih Ilirov (Slovencev)“.

V ta namen je naš Stanko prepotoval vse slovenske dežele. Prehodel je slovenski Štajer, slovensko Koroško, Kranjsko, Goriško in slovenski del Ogerskega. Povsod je hodil s svojo miloglaséčo piščalko, povsod proučeval „dušo“ naroda, povsod nabiral gradivo: narodne pesni, pripovedke, poslovice, uganke in tudi posebnosti slovenskih razrečij, nar. šege, noše, vraže, igre, sploh vse, kar zadeva slovensko narodnost. Deca, mladina, starci, žene, mlade in stare, vse je porabljeval kot izvir narodnega blaga.

Eden tak primér, kako se je St. Vr. pri pastirčjih obnašal, popisuje „Vicko Dragan“ (Dav. Trstenjak) v Novic. l. 1857, št. 18. —

Čemu vse to navajan? — Da pokažem, da je Vraz nedvojbeno ljubil svojo slovensko domovino, da nij svoje slov. narodnosti zatajeval, da! še več: da se je s to narodnostjo svojo uprav ponašal.

Da! Stanko Vraz je bil Slovenec ne samo „telom“, nego tudi „dušom“.

Zakaj pa je v književnosti hrvatsko-srbski, ali če hočete štokavski jezik osvojil, temu je imel svoje razloge, in to ne kakih skritih, ampak očitih. Pravda o tem še nikakor nij tako sklenena, kakor se komu vidi, ali pa se je Preširnu zdelo: da je Vraz uže krivičnik, nekakov „uskok“ itd. —

Ali o tem naj govorim v sledečem oddelku!

VIII.

Najpreje poslušajmo Vraza v slovenskem jeziku se zagovarjati. Zanimiv za njegovo mišljenje, kakor za obliko njegovega slovenskega pisanja je predgovor „Dobrovoljnemu Slovincu!“ na početke njegovega dela „Narodne pēsni ilirske“ l. 1839. Tam Vraz v slovenskem jeziku tako-le

*) tu St. Vr. očito krivico dēla Slovincem Cojzove in Vodnikove dobe, v kojoj so se nar. slov. pesni uže pridno nabirale. Ur.

**) Glej „Koroške in Štajarske Pesmi“ izd. M. Ahacel v Celovcu 1833, predgovor. Pis.

govori: „Drugo je prašanje, zakaj sim jez, rojen ino odrejen med Štajerskimi Slovenci, predgovor v višji ilirskim naréčji ali dialekti, ki se za naših danov spet omlajuje, pisal? Že pred nékoliko létami previžan (überzeugt), de je vse pisanje v slovenskim (wendisch), kar nije za prosti polk, ampak za izobražene odlóčeno, ničémérno délo; pisal sim ta predgovor, ki nije za prost temoč za izobraženi svét Slovenstva odlóčen, v lépim ino bogatim naréčji ilirskim, ki v njem že klasičnih knjig obilno zloženo je; v onim naréčji, ki od vsih Slovenov pod imenom narljuboglasnejši (wohlklingendste) ino narbogatejši naréčja slovenskega (slavisch) poznan ino štiman je, — v onem naréčji, ki obeča tudi nam ono prirodno duševno (geistige) hrano, kero mi v našim prostim slovenskim naréčji zavoljo manjkanja piscov (Schriftsteller) in braveov (čitateljâ) nimamo, neti nikol s tega zroka meti nemoremo; — ono prirodno hrano, rečem, ktero mi v tujim duševnim sadovji zastónj išemo. To só zroki, ki so mene vodili pri vkup nošenju ino izdanju le te knjige. Znam dobro, de če nisim Te, od česar sim Te htél, previžal; nije timu réč, ktero jez pred Tvojim bistrim umom branim, temoč moj slabi glas kriv, zakaj Tebi, ljubi slovenski priatelj, priporóčujem slišati mogóčne glase Šafařika, od kteriga učeni svét pravi: „Man weiss nicht, was man an ihm mehr bewundern soll, ob den Menschen, oder den Patrioten, oder den Gelehrten;“ ki jih je on v časopisima: museum českého ino Ost und West (Prag, Redakt. R. Glaser) ino v knji „Ein Wort an Iliens hochherzige Töchter, vom Grafen Jan ko Drašković“, podignil; in Ti boš previžan, mene, če ne pred bistrim Tvojim umom, vendar pred dobrovoljnim slovenskim sercam Tvojim za spričanega dëržal; te obèrnil vedro, bistro oko k jugu na bogato polje prelepe in prežlahtne narodne poezie, kakorsne v enaki obilnosti in v enakim cvéti noben narod nema, k jugu v Dubrovačke (Ragusaniësh) vèrte mile ino slavne literature ilirske ino tam z obilno prirodno hrano krépil Tvojo vedro glavo, veselil Tvoje žlahtno slovensko sèrce“ itd.

(Konec pride.)

Razloček med filozofijo in empirijo. *)

M. Vuk.

Ako bi za istino v imenovanih lastnostih tičala posebnost filozofije, tedaj ona ne bi imela nikake posebnosti. Dostikrat se res da! tudi isto trdi, in trdi se to od onih, ki čutijo, da je filozofija potrebna. Ali ako bliže pogledamo, kaj oni pod imenom filozofije razumevajo, vidimo, da je to ono isto, kar smo preje kot izkustveno znanost označili. Filozofija take vrste bi samó ime filozofije nosila, in kar bi filozofija na ta način po imenu pridobila, to bi stvarno izgubila.

Imenovane lastnosti tedaj niso nikake posebnosti filozofije.

Da filozofija izvira iz izkustva, o tem se ne razločuje od izkustvene znanosti, pač pa v tem, da ne ostaja pri izkustvu.

Pa morda izkustvena znanost pri izkustvu ostaja? Nismo li sami videli, da izkustvena znanost prikazkom in činom čutenega sveta ne podlaga več čutenih podložkov? Tedaj tudi izkustvena znanost prekorača meje izkustvenega sveta.

*) prim. prvi del tega sestavka v „Zor.“ št. 16, str. 257.

Ali pa je morebiti oni pojem, ki je podlaga celega našega izkustvenega prirodoznanstva, tako imenovana materija, izkustven pojem? —

Izkušeni, čutjeni so prikazki, nikakor pa ne podlaga sama. Kdo je stvarino (materijo) videl, slišal, tipal? Kdo si nij stvarine samo mislil, mislil k onemu, kar je videl, slišal, tipal? In nij li to najboljši dokaz, da se je meja istinitnega izkustva pri tem prekoračila, ako se v istini izkušenemu trdnost in podlaga daje s pomočjo neizkušenega, domišljenega? In mi smo ravno primer naveli, v kojem je bivstvo neizkušenega, ki se domišljuje k iskušenemu najbolj čudno, ker je domišljeno iskušenemu najmenje podobno. Kajti kako podobnost ima ona podlaga vseh prikazkov, atomično v neizmernost razdeljena snov, s svojim svetom najmanjših gibanij s svetom onim, ki od nas čutjen in vidjen okoli nas biva? — Kako podobnost ima oni svet brezbrojnih gibanij etera, kojega optika kot realno odgovarjajočega našemu vidu, našim utisom svetlobe in boje smatra, s temi samimi? Kaka podobnost je med subjektivnim občutkom „rdečega“ in med tem, kar „rdeče“ v objektivnem smislu fizika imenuje: namreč mnogi biljoni transverzalnih tresljev v enej sekundi?

Izkustvena znanost tedaj gotovo ne ostaja pri izkustvu samem. Dozdaj še tedaj tega razložka še vselej nismo našli. Ako pa filozofija vendar-le nekako posebnost ima in ako ta v tem obstoji, da ne ostaja pri samem izkustvu: kaj bo tedaj pomenjal izraz „ne ostajati pri izkustvu?“

Izkustvena znanost se v tem odlikuje, da nikdar ne postaja, za filozofijo pa je značajno, da na mestih dalje ne more. Izkustvena znanost „nikdar ne postoji“, ker vsako izkustvo proizvaja potrebnost novega izkustva. Izkustvena znanost je črta, ki ima sicer začetek, ki pa se brezkončno vleče v brezkončnost. Najdenim vzrokom ona podloga nove vzroke in s pomnoženjem činov se predrugačujejo njeni nazori. Pomnoženje in mnogovrstnost prikazkov zahteva novih hipotez in kar danes velja, to zastari že jutre. Izkustvena nauka nikdar ne postoji, ker se ne ozira na drugo nego na čine. Po činih ravna ona svoje teorije, a za veljavnost teorije jej služi samo eden poskušni kamen: soglašanje s čini. Ako se pa prigodi, da se eden čin ne vjema več s teorijo, tedaj se teorija poruševa. V okolju izkustvene znanosti velja edino čin, in ako bi bila teorija z drugih ozirov še takó prikladna, bodi si s egoističnih vzrokov, ker je ona naš lastni, mučno in težko izmišljeni in dokazani pridobitek, bodi si s praktičnih vzrokov, ker je tako laskava, optimistična ali pa tudi mrzka in pesimistična: vse eno; ako čin zahteva, teorija mora pasti. Čini in sklad teorije s čini je jedini zakon in kriterij izkustvene znanosti, a za to se nikakor ne vpraša: odgovarja li teorija tudi zakonom mišljenja.

Tudi filozofija ima mest, na kojih ona zastane, in to bi bila neka posebnost filozofije. Izkustvenej nauki je lastno, da se ona ničemu ne čudi, kar izkuša, filozofiji pak je baš to lastno, da se ona ne čudi samo temu, kar je izkusila, ampak tudi temu, da je izkusila. Človeku „izkustvoslovcu“ je jedino izkustvo merodajno; on ne prša, kako je izkustvo, kaj je izkustvo, ampak samó: ako biva izkustvo. Je-li to, kar mu izkustvo na vid podaje, z zakoni mišljenja enakorodno ali pa raznovrstno, se-li dá to, kar se izkuša, tudi misliti, je-li logično veljavno, logično mogoče, vse to njega ne briga. Izkustvena nauka tedaj zakone mišljenja izkustvom podčinja, a ne nasprotno, izkustva zakonom mišljenja.

Tukaj tedaj filozofija baš v nasprotnem smislu postopa: ona izkustva zakonom mišljenja podmetuje in ne trpi, da bi se nasprotno godilo. In to je vzrok, zakaj filozofija prestopa meje izkustva, ker se ona še na nekaj drugega ozira nego na izkustvo samo. Vsakemu je na prosto voljo dano, zakone mišljenja in njihovo silnost visoko ali nizko ceniti, pa onemu, ki ne čuti silnosti teh zakonov, temu ne biva filozofije. Ako pa je to posebnost filozofije, da ona tam postaja, kjer izkustvo z zakoni mišljenja v navskriž prihaja, tedaj smo tam, kjer se po Platonu filozofija začina. Kakor tam, kjer zapreke tek bistrega potoka zavirajo, zaradi odskakanja vode vrtnice nastane, tako nastane tam, kjer si ravno naprej hiteča izkustva in zakoni mišljenja navskriž prihajajo, vrtnice mislij in pomudek mišljenja. Plod tega zastajanja mislij, v kojem se duh med izkustvom in silnostjo umovih zakonov vrti, pa je ta, da se um sili, v samega sebe se povračati in meje izkustva prekorakati, a to je baš znamenje — filozofije.

Spomini na Benetke.

J. Pajk.

XIII.

Ali povrnimo se zopet v „doževo palačo“, ktera je res vredna, da jo potovalec po več kratov obiše.

Pri svojem popisovanju sem zapustil „veliko sobano“ (prim. VIII. spomin str. 247); stopi zdaj, blagi čitatelj, z nami in z vodjo v bližnjo veliko sobano: *sala dello scrutinio*. Jaz pravim „z nami“, pa nikakor tu ne govorim v „pluralu maiestatis“, nego v resnici nas je bilo mnogo, ki so za nama in za najnim vodnikom hodili — ljudje, ki so navzočnost spretnega mojega vodnika v svojo korist obračali, filozofi najbrojnejše sekte, ki znajo prilične trenutke brž porabljevati. A *Carletto* — vodnik — se je smel ponašati s svojim mnogobrojnim spremstvom, koje je vid in sluh obračalo na njega, ki je takó zgovorno in v tako lepej italijanščini vedel vsaki čavelj in vsako marogico tolmačevati.

Kar se splošne oprave imenovane sobane tiče, ima ona nekaj podobnosti s prejšnjo. Tudi tu so zgornji deli sten s slikami slednjih dožev okinčani; (slednji dože beneški je bil *Lodovico Manin* l. 1797, a l. 1848 je zopet bil eden Maninov, *Daniele Manin*, predsednik beneške republike).

Pri prehodu iz velike sobane v rečeno stoji doprsni belo-marmornati kip cesarja Franca, pod kojega vlado so Benetke bile prvič padle pod Avstrijo. Ta kip Avstrijanu na neki posebni način srce zadene. Kako brzo se vendar časi in oblasti tu doli pod solncem menjajo!

Izmed slik, koje tu kinčajo stene, omenim samo takih, ki so mene v kakem si bodi oziru zanimala.

Sploh rekoč so slike v tej sobi slabše od onih v prejšnjej, ali nekoje so vendar bolj zanimive. Med temi naj omenim „slednje sodbe“, prav velike slike, ktera se odlikuje z lepimi podobami. V knjigah čitam, da je *Palme* mlajšega, moj vodnik pak jo je za *Tintoretto*-vo označil. Zanimiva je po pravljicah, da je na njej *Tintoretto* svojo ženo, ktere lepa podoba se na sliki prikazuje, v pekel postavil. Ko pa je žena to zvedela, primorala je moža, da jo je za pokoro v drugej sliki med podobami zveličanih naslikal.

Velikanska je slika „bitva pri Lepantu“, kjer je slikar Tintoretto pričujoč bil in tudi v morje padel. Kot takega se je sam v sliko postavil, kakó črnobaržunasto oblečen v morju sredi vojnih ladij po koncu plava.

Ali čas je, da si ogledamo drugo nastropje doževe palače. Ta del palače je najkrasnejši, v resnici sijajen. Mi se podamo v hodnik, skoz kojega smo v prvem nadstropju prišli do „velike sobane“, k tako imenovanim „zlatim stopnjicam“ (prim. VI. spom. str. 198) in pridemo po njih v „*sala della Bussola*“, kjer je bil vhod k najstrašnejšej beneškej gospodski, k državnej policiji. V steni nam pokaže vodnik neko neredno pôkline, za prst široko. Nekdaj je ta prodrtnina bila z mramornatim levskim gobcem okinčana; zdaj je gola. Skoz ta levova usta („*bocca di leone*“) vtikali so nekdanje naltolcevalna pisma, kadar so hoteli koga po dolžnem ali nedolžnem pri višej gospodski očrnuti. S takimi sredstvi si je „mogočna“ republika strah in spoštovanje čuvala!! Hujše policijske države menda svet ne pozna, nego je bila beneška republika, posebno v zadnjem stoletju svojega obstanka.

Sobane, v ktere dalje stopamo, — sedež najviših političnih in sodnijskih oblastnih, — so jako dragoceno opravljene in okrašene. Človek ne vé, čemu bi se tu bolj čudil: ali dragocenosti tvarin, iz katerih so vrata, stene, stebri in vsi deli pohištva napravljeni, ali pa umetnosti in oblikam, koje so izdelki največih mojstrov svojega časa.

Tu se sveti suho zlato, tam najčišči in najdragocenejši kamen; tu so kakor na kup zneseni umotvori največih beneških kiparjev; tu je na izobilje videti slik od *Paolo Veronese*, *Tizian-a*, *Palme*, *Tintoretta* i. dr. V tem delu poslopja je prebival dože in bila njegova hišna kapela. Vsi predmeti so tu šče izvrstno ohranjeni. Kakova je bila nekdanja mogočnost, kakovo bogatstvo in kakova imenitnost Benetek, to stopi zdaj človeku najjasneje tukaj pred oči; sijajnost teh prostorov človeku na ravnost oči oblišči. S popisi tu nij nič opraviti; treba je te mnogoštevilne in prekrasne predmete z lastnimi očmi videti, kdor si jih hoče predstaviti.

Pa ne samo sijajnost beneške republike vidiš tu predstavljeno, nego, kar je šče večje vrednosti: vsi ti predmeti imajo tudi svojo historično pomembno za Benetke. Proizvodi umetnosti niso tu zneseni na eno mesto kakor v kakej galeriji ali razstavi, ampak vsak teh predmetov ima svoj strogi benečanski pomén, nosi tako rekoč pečat beneške republike na sebi ter svoj pravi in popolni pomen samó tukaj dobiva. In baš to daje tem sobam nekakovo živost, nekakovo resničnost in posebnost, koja ti brž svedoči, da so vsi ti predmeti služili enemu namenu: povzdigi lastne domovine. Prestavi n. pr. to „Venecijo“, ki jaše na levu proti „Evropi“, ktero nosi junec na svojem hrbtu (slika je od „*Palme mlajšega*“, in je znana drzna porôga na ligo Cambray-sko, kjer je bil pogin Benetek zaključen) kam drugam, recimo v Berlin ali v Louvre: ali bi ona ondaj svoj pomen takó izvrševala, kakor ga tu, kjer je drzna misel in slika nastala, namreč v ponosnej doževaj palači?

Takó tedaj stojé vsi ti brezštevilni predmeti baš v teh prostorih kot žive rastline v svojih tleh in dišejo tu svoj zrak; ako jih hočeš presaditi odtod, moraš jih tako rekoč s koreninami iztrgati in drugemu podnebjju izpostaviti, v kojem bi ne mogle dalje živeti.

Da! kadar po teh prostranih sobanah hodiš, ki so tako snažno, takó skrbno držane, zdi se ti nehoté, da so one šče včeraj služile za zbornice „svétu deseterih“, „trojemu glavarstvu“, „starešinstvu“ in „kolegiju“ in da

bodo uže jutre, ali celó danes lahko zopet od njih obiskovane in napolnjene. To, kar se imenuje „duh zgodovine“, čuti tukaj lahko vsak ogledovalec, ki sploh ima čut za življenje in za bitje narodov in držav.

(Konec pride.)

Književnost in umetnost.

J. P.

Č. g. Anton Urbas je izdal brošuro, ktere naslov se glasi: „Magnetizem, elektrika, toplota in svetloba“ (v Ljubljani, v samozaložbi, 1876). — Kakor imenu knjižice pridéti naslov „filozofično-fizikaličen načrt“ uže povéda, bil je namén pisatelja: prikazni magnetizma, elektrike i. t. d. razlagati po principih, ki se v „vvodu“ nahajajo. Po sodbi nekega učenega prijatelja našega lista pa je to delce celó za strokovnjaka nerazumljivo, kakor tudi omenjene teorije z njih dovodi vred niso skoz in skoz na znanstvenej podlagi osnovane. Temu vsemu je glavna krivnja filozofična metoda, od koje je g. pisatelj izhajal. Uže Descartes je poskušal, na metafizičneje podlagi osnovati prirodoepisne znanosti, ali ta poskus mu je izpodletel. Tako tudi g. pisatelju. V dokaz rečenega morala bi se kritika napisati, ktera bi daljša bila nego brošura sama; ali ker temu tu nij prostora, naj zadostuje jedino priobčenje kratke pa vestne sodbe. Vendar pa gre g. pisatelju hvala za veliko skrbnost, s kojoj je to tudi v nemškem jeziku izdano delce spisal. — Jurčičeva „Slovenska Knjižnica“ je izdala poslovenjeno znano staro povest Oliver Goldsmitha: „Župnik Wakefieldski“ („The vicar of Wakefield“), ktero mladini priporočamo. — V nekotih slov. listih se sproža misel, rajnemu zaslužnemu pesniku in skladatelju Miroslavu Vilharju naroden spomenik postaviti.

Za spomenik Miroslava Vilhar-ja.

Odbor, ki se je v ta namen v Zagorju na Notranjskem osnoval, pooblašča me, doneske za-nj pri spoštovalcih in čestileih v vsakem oziru zaslužnega Miroslava pobirati.

Zaradi tega pozivam tu vse one, ki hoté svoj obolus na ta narodni žrtvenik položiti, ter so z menoj ali z „Zoro“ v dotiki, naj blagovolijo svoje svotice, — če bi tudi prav majhne bile — Uredništvu „Zore“ s pristavkom „za M. Vilharjev spomenik“ izročati. Imena darovateljev in zneski bodo se v „Zori“ od časa do časa objavljali, denarji pak glavnemu odboru (kterega predsednik je č. g. Andr. Drobnič, župnik v Knežaku, pošta Zagorje, via St. Peter na Kranjskem [in Krain]) pošiljali, kamor tudi vsak darovalec lahko svoj znesek sam pošilja.

J. M. Pajk v Mariboru (Marburg.)

Vabilo k naročbi.

„Zora“ izvršuje svoj peti tečaj in z novim letom stopi v svoj šesti letnik. Nje namén je delovanje na duševnem polju priobčevanjem lepoznanškega in podučnega pismenskega gradiva.

Zgodovina nas uči, koliko vrednost ima duševno delo v življenju vsakega naroda. Zvnanje pridobitve narodov večidel ostajajo nagrade in igrače močnejšega, tudi materialno stanje narodov ménja se po splošnem položaju svetá: duševne pridobitve pak so narodom nekaj trdno osvojenega, nekaj stalnega, kar rado pretraja vetrnate premembe in naključbe časov.

To duševno blagó pak se shranjuje v varnej zakladnici književnosti, posebno lepoznanške.

Med tem ko „novinarska“ pismenost večidel ali skoro izključljivo le za hitro minoči trenotek časa dela, ker svojo težnjo išče v priobčevanju novostij, ima pak lepoznanška in podučna književnost tudi bodočnost pred očmi ter si prizadeva ne samo kratkočasiti, ampak tudi duševne moči v čitateljih razvijati, nazore o človeku in svetu jasniiti, duševno obzorje širiti, k vsemu blagemu in vrednemu naklanjati in voditi, tedaj duk in srce ob enem izobraževati.

Narod, ki na tak način napreduje, okrepljuje si svoj obstanek in si sredi drugih narodov zagotavlja vsestransko blagostanje; kajti izobraženost in blagost ste dve najgotovejši sredstvi k človečanski sreči.

In baš nam Slovencem je takega delovanja silno potreba. Naša književnost je šče mlada, naš narodni obstanek šče šibkih nog, naše splošno polóženje v vsakem oziru pomanjkljivo, a naša bodočnost vsa temna. —

Ali književna delavnost tirja k dobremu uspehu tudi neobhodno potrebnih podlag. Prva teh so zvesti kupci knjig, oziroma naročniki, druga zvesti pisatelji.

Književnost je sploh neka vrsta zadružnega dela, in stoji skoro jedino na pogodbi vedno žive vzajemnosti ter je proizvod vkupnega narodnega dela.

Z vseh teh ozirov obračamo se tedaj pri svojem podvzetju k slovenskemu občinstvu s srčno priporočbo, da nas ono blagovoli s čem množnejšo udeležbo podpirati, ob enem pa tudi k slovenskim pisateljem, da nam ti blagovoliijo lepoznanških in podučnih, oziroma učenih spisov pošiljati.

Jasno izraženi cilj našega lepoznanško-podučnega delovanja ne zapira nobenemu slovenskemu pisatelju pota v list; predéli „Zore“ so vsakemu zanimivemu, v estetičnem in moralnem oziru neoporekljivemu spisu odprti; mi ne delamo niti ne pripoznavamo nobenih pisateljskih svojatij; nam torej dobro dojde vsak takov spis od kterega bodi slovenskega pisatelja, brez vsega in vsakega razločka. Naša naméra, naša želja in naš uzor je sploh: da bi „Zora“ bila pravo narodno delo, služee čem večemu narodnemu napredku.

Kar zvnanjost in ceno „Zore“ zadeva, ostane vse, kakor letos; redna cena jej je po štiri forinte za celo leto, a po dva for. za pol leta; izvanredna cena pak po tri for. za celo, a po poldrugi for. za pol leta.

Naročnina se pošilja pod naslovom: „Opravništvo „Zore“ v Mariboru, Pajkova tiskarna“, a spisi se pošiljajo pod naslovom: „Uredništvo „Zore“ v Mariboru, Pajkova tiskarna.“

Lastništvo lepoznanško-podučnega lista „Zore“.